



***Kokemuksia romanien koulutuksesta  
Ovet auki -projektissa***

**Marika Turpeinen**

**Kehittämishankeraportti  
Tammikuu 2007**

**Kehittämishankeraportti**



**JYVÄSKYLÄN  
AMMATTIKORKEAKOULU**  
*Ammatillinen opettajakorkeakoulu*

Tekijä(t) Turpeinen Marika	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 35	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Salainen <input type="checkbox"/> saakka	
Työn nimi Kokemuksia romanien koulutuksesta Ovet auki -projektissa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) Heimonen Leena		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajankoulutus		
Tiivistelmä <p>Useat Pohjois-Pohjanmaan romanit ovat syrjäytyneet työelämästä ja koulutuksesta eri syiden, kuten yhteiskunnan muutosten myötä. Monet romaninuoret keskeyttävät vielä nykyäänkin peruskoulun tai se on suoritettu heikoin tiedoin ja taidoin. Tästä ovat seurauksena ammatillisen koulutuksen puuttuminen ja työkokemuksen puute.</p> <p>Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa Kasarmin alueen tiloissa toimii ”Ovet auki –projekti”. Se kohdistuu Pohjois-Pohjanmaalla asuvalle romaniväestölle. Kehittämishankkeen tavoitteena on koota tietoa koulutuksesta vastaavan henkilökunnan kokemuksista työskentelystä kyseisessä projektissa. Kohderyhmän seitsemän henkilöä vastasi kyselylomakkeeseen. Lisäksi tietoja syvennettiin haastatteleamalla kahta työntekijää.</p> <p>Työntekijät toivat esille mahdollisuuden oman ammattitaidon kehittymiseen Ovet auki –projektissa työskentelyn myötä. Useissa vastauksissa korostui työntekijöiden avoimuus uutta asiaa kohtaan. Vastaajat kokivat erittäin tärkeänä pienten ryhmien merkityksen romanien opetuksessa. Samaten henkilökohtaisella ohjauksella ja lähtötason määrityksellä oli suuri merkitys koulutuksessa. Haasteellisena koettiin romaniopiskelijoiden sitoutumisen ongelmat ja aikatauluissa pysymiseen liittyvät asiat. Ovet auki –projektin toiminta koettiin kyselyn perusteella yksimielisesti tarpeelliseksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) romaniopiskelija, koulutuksen erityispiirteet, projektin vaikuttavuus		
Muut tiedot Liite: Kyselylomake		

Author(s) Turpeinen Marika	Type of Publication Development project report	
	Pages 35	Language Finnish
	Confidential Until <input type="checkbox"/>	
Title Experiences on Roma Education at the Open Doors Project		
Degree Programme Vocational Teacher Education College Vocational Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) Heimonen Leena		
Assigned by Jyväskylä University of Applied Sciences, Vocational Special Needs Teacher Education		
Abstract <p>Many Roma in the Northern Ostrobothnia area have become marginalized from the working life and educational possibilities due to various reasons such as changes in the society. Many Roma youth drop out of primary school or finish it with poor knowledge and skills. This results in a lack of vocational education and work experience.</p> <p>The “Open Doors” project operates at the Merikoski Vocational Training Centre, located at the old Oulu garrison area. The project is aimed at Roma people residing in the Northern Ostrobothnia area. The purpose of this development project is to gather information about the training personnel’s experiences on working at the Open Doors project. The questionnaire was filled in by the seven persons of the target group. In addition to this, the information was broadened by interviewing two employees.</p> <p>The employees voiced the possibility of developing their own professional skills through working at the Open doors project. Several replies brought out the employees’ openness towards new things. The respondents felt that small group sizes are highly significant in the teaching of the Roma. Similarly, personal guidance and determining the students’ entrance level have a great significance in the training. The most challenging issues included the problems Roma youth have in committing and sticking to a time table. The operation of the Open doors project was unanimously estimated as highly useful.</p>		
Keywords Roma student, distinguishing features of the education, impact and scope of the project		
Miscellaneous Attachment: questionnaire		

## SISÄLTÖ

SISÄLTÖ .....	1
1 JOHDANTO.....	2
2 EQUAL-HANKE .....	3
2.1 Projekti työskentelytapana .....	3
2.2 EQUAL-romaniprojektit .....	4
2.3 Romaniprojektien kokemuksia.....	5
3 OVET AUKI –PROJEKTI.....	6
3.1 Tausta ja tavoitteet .....	6
3.2 Riskien hallinta.....	8
3.3 Ovet auki –projektin alustavia tuloksia.....	9
4 KYSELYN TOTEUTTAMINEN .....	10
4.1 Kysely Ovet auki –projektin ”koulutuksesta vastaavalle” henkilökunnalle .....	10
5 OVET AUKI –PROJEKTIN TULOKSIA.....	12
5.1 Henkilökunnan tausta.....	12
5.2 Romanihenkilöiden koulutuksen erityispiirteitä .....	12
5.3 Ovet auki –projektin muita tavoitteita.....	20
6 YHTEENVETO HENKILÖKUNNAN KOKEMUKSISTA.....	21
7 POHDINTA .....	28
LÄHTEET .....	30
LIITE 1 .....	31
LIITE 2 .....	35

## 1 JOHDANTO

Pohjois-Pohjanmaan romanit ovat syrjäytyneet työelämästä ja koulutuksesta yhteiskunnan muutosten myötä. Ennakkoluulot ovat edesauttaneet syrjäytymistä ja työllistyminen on vaikeaa. Useat romaninuoret keskeyttävät vielä nykyäänkin peruskoulun tai se on suoritettu heikoin tiedoin ja taidoin. Tästä ovat seurauksena ammatillisen koulutuksen puuttuminen, alhainen ammatillinen osaaminen ja työkokemuksen puute. (Työministeriö 2006: 46.)

Romaniväestön syrjäytymistä Suomessa ovat lisänneet myös romanikulttuurissa tapahtuneet muutokset. Perinteisten romaniammattien väheneminen sekä kiertolaiselämän päättyminen ovat vieraannuttaneet romaneja toisistaan. Nuoriso taistelee kahden kulttuurin välimaastossa identiteettiään etsien. Pohjoissuomalaiset romanit ovat lisäksi heikommassa asemassa kuin Etelä-Suomessa asuvat. (Työministeriö 2006: 46.)

Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa Kasarmin alueen tiloissa toimii ”Ovet auki –projekti”. Se kohdistuu Pohjois-Pohjanmaalla asuvalle romaniväestölle sekä projektilla pyritään vaikuttamaan alueen elinkeinoelämään ja viranomaisiin. Projekti on Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittama Equal-hanke, joka alkoi syksyllä 2004 ja kestää vuoden 2007 loppuun. Olen työskennellyt kouluttajana Ovet auki -projektissa sen alusta saakka. Projektin tavoitteena on kehittää uusia keinoja syrjäytymisen torjuntaan sekä kehittää työmarkkinoita tasa-arvoisemmiksi.

Sain kehittämishankkeeseeni idean tämän projektin jatkosuunnitelmasta laatia opaskirja ”malleista romanien kouluttamiseen Suomessa”. Olin yhteydessä kehittämishankkeeni idean osalta esimieheeni ja projektipäällikköön luvan saamiseksi elokuussa 2006. Tavoitteeni on koota tietoa koulutuksesta vastaavan henkilökunnan kokemuksista työskentelystä Ovet auki -projektissa. Tarkoituksena on laatia kyselylomake henkilökunnalle ja syventää tietoja haastatteleamalla kahta työntekijää. Kyselyn toteuttaminen ja tulosten saaminen palvelevat projektin tavoitteita. Kyselyllä saatavia tuloksia voi hyödyntää opaskirjan teossa sekä Ovet auki –projektin loppuraportoinnissa. Kehittämishankkeessa esiin nousevia asioita voi myös hyödyntää mahdollisissa jatkoprojekteissa. Kysely toteutetaan Merikosken aikuiskoulutuksessa Ovet auki –projektissa mukana olleille kahdeksalle kouluttajalle ja ohjaajalle.

## **2 EQUAL-HANKE**

EQUAL-yhteistyöaloite on syntynyt torjumaan työmarkkinoihin liittyvää syrjintää ja eriarvoisuutta Euroopan unionin jäsenmaissa. Pyrkimyksenä on tukea erityisesti heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ja vaikeasti työllistettävien työelämäkynnyksen ylittämistä. Kohderyhmänä ovat muun muassa heikosti koulutetut pitkäaikaistyöttömät, ikääntyneet, ilman ammatillista koulutusta olevat, erityisryhmien nuoret, etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret, vajaakuntoiset ja vammaiset, mielenterveyskuntoutujat, pakolaiset ja muut maahanmuuttajat sekä etniset vähemmistöt. Keskeisenä tavoitteena on kehittää toimenpiteitä henkilöiden osaamisen, elämänhallinnan ja -laadun sekä omatoimisuuden lisäämiseksi. Aloitetta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto (ESR), joka on tärkein väline muuttaessa työvoimapolitiittisia tavoitteita käytännön toimenpiteiksi. (Työministeriö 2006: 4-9.)

Equal-yhteistyöaloiteohjelma toteutetaan kehittämiskumppanuuksina, joihin osallistuvat eri toimijatahot resurssinsa yhdistäen. EQUAL-ohjelmassa toteutetaan varsinaisen projektitoiminnan lisäksi kansallista teematyötä. Kansainvälisen yhteistyön tarkoituksena on tuottaa lisäarvoa ja uusia näkökulmia saman tai vastaavan ongelman parissa työskenteleville kumppaneille. Yhteistyön pääpaino on yhteisessä kehitystyössä ja henkilövaihdossa. Kumppanit vaihtavat tietoa projekteistaan, niiden osaamisesta ja tavoitteista. Päämäärä on yhteinen, mutta kumppanit toimivat toisistaan riippumattomina. (Työministeriö 2006: 4-9.)

### ***2.1 Projekti työskentelytapana***

Projekti jakautuu vaiheisiin, jotka seuraavat toisiaan tai ovat osittain päällekkäisiä. Yleensä projekti etenee vaiheesta toiseen. Koko projekti lähtee liikkeelle tunnistetusta tarpeesta tai ideasta. Määrittelyvaiheessa harkitaan, onko idea kannattava toteutettavaksi. Suunnitteluvaiheessa tarkennetaan määrittelyvaiheen tuloksia ja viedään tavoitteet konkreettisiksi suunnitelmiksi. Projektin hallinta on epävarmuuden ja vaihtelevien olosuhteiden hallintaa. (Kettunen 2003 41-43.) Riskien hallinnan tehtävänä on vähentää tätä epävarmuutta. Riskien hallinta koostuu muun muassa riskilistan laatimisesta ja sen seurannasta. (Ruuska 2005: 222.)

Suunnitteluvaiheen tuloksena syntyy projektisuunnitelma, johon kirjataan miten tavoite toteutetaan annetuilla resursseilla, aikataululla ja budjetilla. Toteutusvaihe etenee tehdyn suunnitelman mukaan, mutta projekti elää aina jonkin verran ja projektisuunnitelmaa tulee muuttaa tai täydentää. Toteutusvaiheen tuloksena syntyy projektisuunnitelmassa kuvattu tuotos. Projektin viimeinen vaihe on projektin päättäminen. Tämä vaihe sisältää projektin loppuraportoinnin, projektin organisaation purkamisen sekä jatkoideoiden esille tuomisen. Projektit itsessään tuottavat yleensä tavoitellun tuloksen ohella uusia projekti-ideoita, jotka kannattaa ottaa käsittelyyn ja työstöön. (Kettunen 2003: 41-43.)

Projektin tärkein voimavara ovat siinä mukana olevat ihmiset. Projektissa ei perinteisessä mielessä ole esimiehiä eikä alaisia. Projektiryhmällä tarkoitetaan kuhunkin projektiin tai aliprojektiin nimettyjä asiantuntijoita, jotka vastaavat projektin käytännön toteutustyöstä oman erityisalueensa osalta. (Ruuska 2005: 116, 134.) Projektin vetäjä on se henkilö, jonka käsissä projektikokonaisuus lopulta on. Hän pitää huolen siitä, että suunnitellut toiminnot toteutuvat ja työnjako sekä muu organisointi tapahtuu tarkoituksenmukaisella tavalla. Projektipäällikön toimenkuvassa on keskeistä muun muassa tiedottaminen, raportointi ja talouden seuranta. (Etelä-Suomen lääninhallitus 2004: 10-11.)

## **2.2 EQUAL-romaniprojektit**

Euroopan unionin laajennettua keväällä 2004 romanien osuus jäsenmaiden väestöstä moninkertaistui keväällä 2004. Tämä on osaltaan nostanut romanien sosioekonomisen tilanteen mittavasti näkyviin. Romanien asema ei kuitenkaan ole vain uusien jäsenmaiden ongelma. Huomattavia parannuksia tarvitaan myös vanhoissa jäsenmaissa. Euroopassa arvioidaan olevan romaneja kaiken kaikkiaan 10-20 miljoonaa. Suomessa noin 10 000, ja Ruotsissa asuu noin 3000 Suomen romanina. Suomessa suurin osa romaneista asuu pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa asutustaajamissa. (Symposium magazine 2006: 2.)

Romanit saivat Suomen kansalaisuuden vuonna 1919, mutta he joutuvat yhä syrjinnän kohteeksi työhönotossa ja monissa arkipäiväisissä tilanteissa. Kehittämisen paikkoja on edelleen esimerkiksi osallistumisessa yhteiskunnan toimintaan; koulutuksessa, työllistymisessä ja toimeentulon tasossa samoin kuin asenteissa ja suvaitsevaisuudessa

sekä romanien että pääväestön keskuudessa. Lähtökohtaisesti Suomessa romanien yhteiskunnallista asemaa voidaan kuitenkin pitää varsin hyvänä verrattuna monien muiden Euroopan maiden tilanteeseen. Tämä antaa hyvän pohjan tilanteen parantamiselle. (Symposium magazine 2006: 2.)

Yhteisöaloitteen EQUAL toisella hakukierroksella 2004-2007 Suomessa saatiin toteutettavaksi kolme projektia, joiden tavoitteena on edistää romanien työmarkkinatilannetta ja vahvistaa romaniväestön koulutus pohjaa. EQUALin lähtökohtana on, että hankkeiden suunnittelussa ovat keskeisesti mukana ne, joiden tilanteeseen projektilla koetetaan vaikuttaa. Kaikkia kolmea EQUAL-romaniprojektia yhdistää voimakas asennetyö, jota tehdään sekä pääväestön suuntaan että romanien keskuudessa. Tärkeässä roolissa osallistujien rekrytoinnissa, motivoinnissa ja tukemisessa ovat hankkeeseen työllistetyt projektityöntekijät, joilla on vahva romanikulttuurin tuntemus.

([www.equal.fi](http://www.equal.fi))

### **2.3 Romaniprojektien kokemuksia**

ESR-rahoitteisen Finitiko Romako projektin toiminta-aika oli vuosina 2000 – 2002. Projektin tavoitteena olivat parantaa romanien työmarkkina-asemaa, ehkäistä syrjäytymistä sekä mahdollistaa yksilöiden oman motivaation lisääntymistä oman elämänsä hallinnassa. Edellä mainittuihin tavoitteisiin pyrittiin järjestämällä työvoimapolitiittista opiskeluvalmiuksia vahvistavaa ja työelämätaitoihin valmentavaa koulutusta, tutkintoon tähtäävää ammatillista koulutusta yksilöllisten suunnitelmien mukaisesti, tuettuja työllistymisjaksoja, sekä tarvittaessa ohjata työkyvyn arviointitutkimuksiin. Työvoimapolitiittisiin opiskeluvalmiuksia vahvistaviin ja työelämätaitoihin valmentaviin koulutuksiin osallistui 79% projektin aloittaneista, 11% osallistui tutkintoon tähtäävään ammatilliseen koulutukseen, 5% osallistujista hyötyi tuetuista työllistymisjaksoista ja 5% muista erityistoimenpiteistä.

([http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti\\_S00447.html](http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S00447.html) )

Equal -hankkeista vuosina 2004 – 2007 vielä ovat kesken Romanit työelämään, ROM\_EQUAL ja Ovet auki -projekti. Romanit työelämään -hanke toimii käytännössä siten, että emohanke tekee asennetyötä sekä romanien että pääväestön keskuudessa ja motivoi alueen romaneja hankkeen toimintaan ja osaprojekteihin. Romanit työelämään -hankkeen tavoitteena on parantaa romanien mahdollisuuksia työllistyä, koulut-



tautua ja aloittaa yritystoimintaa. Vuoden 2006 alkuun mennessä Romani työelämään -hankkeessa oli aloittanut jo 83 romania. Heistä 20 oli mukana työelämässä ja 23 koulutuksessa. Työpaikkoja ja työharjoittelupaikkoja on löytynyt mm. opetus- ja nuorisotyöstä, kotitalous- ja terveysalalta, puhtaanpidosta ja palvelualoilta. ([www.equal.fi](http://www.equal.fi))

ROM-EQUAL –projektissa kehitetään uusia tukimalleja romaniaikuisten koulutukseen. ROM-EQUAL projektin aikana romaniaikuisista koulutetaan koulunkäyntiavustajia, jotka voivat tukea romanilapsia ja -nuoria peruskouluissa. Koulunkäyntiavustajiksi opiskelevat ovat innostuneita ja aktiivisia. Omalla koulutuksellaan he siirtävät mallia muille romaneille ja omille lapsilleen. He muuttavat asenteita kouluyhteisöissä, niin koulunhenkilökunnan kuin myös lasten ja nuorten keskuudessa. Tähän mennessä monet nuoret romanit ovat ottaneet yhteyttä ja kyselleet uusista koulutuksista ja mahdollisista työpaikoista. Tarve, halu ja usko omaan kykyyn opiskella ovat lisääntyneet romanien keskuudessa. ([www.equal.fi](http://www.equal.fi))

Ovet auki –projektin toiminnasta kerrotaan lähemmin myöhemmin. Körkkö (2005) on perehtynyt tekemässään kehittämishankkeessaan Ovet auki –projektissa opiskelevien omaan arvioon oppimisestaan ja oppimisen ongelmiin.

### **3 OVET AUKI –PROJEKTI**

#### ***3.1 Tausta ja tavoitteet***

Pohjois-Pohjanmaan romanit ry on tehnyt aktiivista suunnittelutyötä romanien ongelmien vähentämiseksi useita vuosia. Merikosken aikuiskoulutuksen kanssa yhteistä suunnittelutyötä on tehty noin seitsemän vuotta. Merikosken aikuiskoulutuksen ja romanien yhteistyö on tuonut esille romanien ongelmat koulutuksen ja työllistymisen näkökulmasta. Samalla on tiedostettu romanien halu toimia aktiivisemmin yhteiskunnassa.

Merikosken ammatillinen koulutuskeskus on mukana Ovet auki –projektissa, joka tukee heikossa työmarkkina-asemassa olevia Pohjois-Pohjanmaalaisia romaneja. Projekti on ainutlaatuinen, sillä vastaavanlaisia ei ole ennen toteutettu Pohjois-Suomessa. Projekti on suunnattu myös alueen elinkeinoelämälle ja viranomaisille. Projektin alkuperäisenä tavoitteena oli tavoittaa vähintään 38 romania, jotka tarvitsevat projektin

mukaisia tukitoimenpiteitä. Tavoitteena on, että jokainen projektin osallistuja saavuttaa vähintään luku-, kirjoitus- ja laskutaidon.

Kouluttautumisen myötä työnsaantimahdollisuudet paranevat. Romanien aktivoitua työelämään ja koulutukseen yhteiskunnallisten tukipalveluiden tarve ja käyttö vähenee. Tämä ilmenee yhteiskunnassa taloudellisena säästönä. (Ovet auki – projektisuunnitelma 2004: 4-5.)

Projektilla pyritään edistämään kulttuurista tasa-arvoa ja poistamaan ennakkoluuloja kehittämällä eri väestöryhmien välistä yhteistoimintaa. Pohjois-Pohjanmaan alueella järjestettävissä seminaareissa ja tapahtumissa kerrotaan romaniväestön historian vaiheista, kulttuurista, tavoista ja perinteistä eri puolilla Eurooppaa.

Romanikulttuuriin liittyvät tavat ja arvot eivät tue naisen tasa-arvoista asemaa työelämässä, koulutuksessa, kotona tai yhteiskunnassa osallistumisessa. Projektin palvelutoiminnalla kiinnitetään erityistä huomiota romaninaiisiin ja pyritään motivoimaan romaniperheitä tasa-arvomyönteisyyteen. Tasa-arvo on nostettu yhdeksi luentojen ja seminaarien aiheeksi. Tasa-arvoon kiinnitetään huomiota lisäksi kansainvälisessä yhteistyössä. (Ovet auki – projektisuunnitelma 2004: 4.) Projektin tuloksena on tarkoitus saavuttaa yleisesti hyödynnettävissä oleva käytäntö, jota voidaan soveltaa romanien koulutustason nostamiseen ja työllistymisen edistämiseen niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Keskeinen osa kaikkia EQUAL-projekteja on verkostoituminen. Ovet auki – projektissakin pyritään verkostoitumalla vaikuttamaan alueen elinkeinoelämään ja viranomaisiin. Projektin hallinnoivana viranomaisena Suomessa on opetusministeriö. Kehittämiskumppaneina toimivat Pohjois-Suomen romanit ry, Kansaneläkelaitos, Opetushallitus, Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen sosiaalityön tuloksikkö, Oulun seudun työvoimatoimisto, Oulun lääninhallituksen romaniasian neuvottelukunta, Oulun vapaaseurakunta, Oulun helluntaiseurakunta sekä Tehy:n Oulun aluetoimisto. Keskeistä on myös kansallinen ja kansainvälinen tiedon- ja kokemustenvaihto. Kahden suomalaisen romaniprojektin, ROM-EQUALIN ja Romanit työelämään – projektien kanssa toteutetaan yhteinen arviointi ja opaskirja.

### **3.2 Riskien hallinta**

Ovet auki –projektin hallintoon ja henkilöstöön liittyvät riskit liittyvät puutteisiin osaamisessa, tiedonkulussa ja sitoutumisessa. Riskienhallinnassa avainasemassa on henkilöstön koulutus ja perehdyttäminen. Romanit oppivat tuntemaan heidän kanssaan työskentelevän henkilökunnan hyvin projektin aikana. Muutokset henkilökunnassa saattavat vaikuttaa romanien opiskelumotivaatioon. (Ovet auki – projektisuunnitelma 2004: 14.)

Koulutuksen onnistumisen riskinä on, että romanit eivät pysty osallistumaan koulutukseen taloudellisista syistä. Opintotuen määrä on toimeentulotukea huomattavasti pienempi, eikä se välttämättä riitä perheen elatukseen tai motivoi lähtemään koulutukseen. Toimeentuloon liittyviä riskejä pyritään ehkäisemään yhteistyöllä opiskelijoiden ja eri viranomaisten kanssa. Perheet saattavat vaihtaa paikkakuntaa miehen työn perässä, jolloin Oulussa aloitettu koulutussuunnitelma saattaa jäädä perheen naisilta kesken. Riskejä pyritään ennalta ehkäisemään myös konsultoinnilla, jossa opiskelijoilla on mahdollisuus keskustella mieltään painavista ajatuksista opintoneuvojan ja psykologin kanssa. (Ovet auki – projektisuunnitelma 2004: 14.)

Opiskelijoiden motivaatio ja sitoutuminen voi olla riski, jos osallistujat eivät ole tottuneet sitoutumaan pitkäjänteiseen toimintaan. Riskinä on tällöin, että opiskelijat jättävät opiskelunsa kesken. Tähän pyritään vaikuttamaan henkilökohtaisella konsultoinnilla sekä etsimällä motivaatiota opiskelijan omista kiinnostuksen kohteista. Myös opintojen henkilökohtaistamisella ja opiskelijoiden yksilökohtaisten erojen ja tarpeiden tunnistamisella pyritään minimoimaan näitä riskejä. (Ovet auki – projektisuunnitelma 2004: 14.)

Ennakkoluulot ovat molemminpuolisia. Riskinä on, että romanien ennakkoluulot ja pelot oman kulttuuri-identiteettinsä menettämisestä koulutuksen myötä estävät heitä osallistumista projektiin. Tähän pyritään vaikuttamaan romanien keskuudessa tiedottamisella. Ongelmatilanteissa pyritään keskustelemaan avoimesti kulttuurien välisistä eroista. (Ovet auki – projektisuunnitelma 2004: 14.)

### **3.3 Ovet auki –projektin alustavia tuloksia**

Projekti on tähän mennessä tavoittanut tavoitteen mukaisen määrän osallistujia, joille on kaikille laadittu henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Koulutusta on järjestetty Oulussa ja Ylivieskassa. Osalla opiskelijoista tavoitteena on ollut elämänhallinnan lisääminen ja yksittäisissä asioissa kehittyminen, kuten lukemisessa. Valtaosa opiskelijoista on suorittanut peruskouluaineita. Tavoitteet vaihtelevat yksittäisen aineen perusvalmiuksien kohottamisesta aina koko peruskoulun päättötodistuksen saamiseen. Lisäksi osa opiskelee ammattitutkinnossa, muun muassa nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajan sekä koulunkäyntiavustajan ammattitutkintoon valmistavia opintoja. Yksi opiskelija on valmistunut romanikulttuuriohjaajan ammattitutkintoon viime keväänä.

Lisäksi on järjestetty henkilökohtaisia tapaamisia muiden romaninuorten kanssa eri yhteyksissä. Näissä tapaamisissa on pyritty motivoimaan nuoria jatkamaan opintojaan ja järjestetty tutustumiskäyntejä, koulutuskokeiluja sekä konsultointia. Projektiin osallistumisen kynnystä on pyritty tekemään mahdollisimman matalaksi. Yksi menettelytapa on ollut se, että projektissa työskentelee romanihenkilö, joka kiertää kertomassa projektista muun muassa yksityiskodeissa.

Ongelmina voidaan mainita osallistujien ennakoitua matalampi lähtötaso, kulttuurien ja yhteisöjen tuomat esteet ja rajoitteet, kannustinloukut sekä sitoutumisen puute ja poissaolot (Lieppinen 2005: 2).

Vuonna 2005 projekti tavoitti henkilökohtaisesti noin 1500 kuulijaa sekä välillisesti ja median kautta huomattavasti suuremman määrän. Työnantajien, opettajien, viranomaisten ym. romanasioista kiinnostuneiden käyttöön on perustettu palveleva puhelin, ja dokumenttielokuvan tekeminen on käynnissä. Romanikulttuuri on projektin kautta ollut esillä useaan otteeseen lehdistössä ja tv:ssä, ja palaute on ollut erittäin myönteistä. Varsinkin television uutisointi on noteerattu suuren yleisön keskuudessa. Näyttelyitä on järjestetty useampia, ja lokakuussa 2006 on vuorossa Oulun pääkirjastossa järjestettävä romanikirjallisuus- ja kulttuuritapahtumia. (Lieppinen 2005: 2.)

## 4 KYSELYN TOTEUTTAMINEN

### **4.1 Kysely Ovet auki –projektin ”koulutuksesta vastaavalle” henkilökunnalle**

Tavoitteeni oli tuottaa tietoa Ovet auki –projektin henkilökunnan kokemuksista. Tarkoituksena oli laatia kyselylomake henkilökunnalle ja syventää tietoja haastattelemalla kahta työntekijää. Kyselyssä on lähestytty aihetta teoreettisista lähtökohdista ja avointen kysymysten ja haastatteluaineiston pohjalta annettu työntekijöiden kokemuksille oma ääni.

Kyselyn kohderyhmänä oli Merikosken aikuiskoulutuksessa Ovet auki –projektissa mukana olevat/olleet yhdeksän kouluttajaa ja ohjaaja. He olivat työskennelleet vaihtelevan ajan romanien koulutuksessa. Osa työntekijöistä on pitänyt vain muutamia tunteja romaneille ja osa on työskennellyt tiiviisti heidän kanssaan pitkiä aikoja. Myös työskentelyajankohdat vaihtelivat; projektin alkuvaiheesta tähän päivään saakka.

Kyselyllä pyrittiin saamaan tietoa avoimilla kysymyksillä, joissa Ovet auki –projektin koulutuksessa mukana olevat työntekijät voivat ilmaista itseään omin sanoin. Avointen vastusten avulla oli mahdollista saada kuva siitä, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajien näkökulmasta. Luotettavuutta pyrittiin lisäämään esitestaamalla kyselylomake. Kyselylomake annettiin luettavaksi ennen toteutusvaihetta yhdelle projektin työntekijälle, jota kysely ei koskettanut. Projektissa useamman viikon työharjoittelussa oleva opiskelija antoi myös palautetta kyselylomakkeesta. Palautteiden perusteella kyselylomaketta muokattiin. Kyselyyn lisättiin kysymys; Miksi romanit ovat mielestäsi erityistä tukea tarvitsevia oppilaita? (Kyselylomakkeen kysymys 1.2). Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajan palautteen perusteella kyselylomakkeen kysymysten järjestystä muutettiin ja kysymyksiä vähennettiin ja muokattiin.

Kysely toteutettiin Internetissä toimivalla sovelluksella, Webropolilla, joka oli entuudestaan tuttu Ovet auki –projektin projektipäällikölle. Se on siis selaimella käytettävä sovellus, jolla on helppo suunnitella ja toteuttaa kyselyt lomakkeen luonnista tulosten raportointiin. Sovellus pyörii palveluntarjoajan palvelimella ja sinne kirjaudutaan erillisellä käyttäjätunnuksella osoitteessa [www.webropol.com](http://www.webropol.com).

Webropolilla tehtävä kysymyslomake sopii hyvin esimerkiksi tieteellistä tutkimusta varten. Lomakkeelle voi laittaa erilaisia kysymystyyppejä. Tässä kyselyssä laitettiin

vapaa tekstikenttä. Vastauspyyntö lähetettiin sähköpostilla valituille vastaanottajille. Heidän sähköpostilleen ilmestyi saate, jossa kerrottiin mitä varten tutkimus tehdään, keitä siihen osallistuu ja kuka sen tekee sekä nettilinkki kyselyyn. Webropolin etuna oli myös tulosten saaminen välittömästi selkeän raportin muodossa. Sovelluksesta näki myös vastanneet henkilöt, joten kyselyn pystyi lähettämään uudelleen henkilöille, joilta vastaus vielä puuttui.

Kysely lähetettiin kohderyhmälle lokakuun alkupuolella ja reilun viikon kuluttua viisi oli vastannut kyselyyn. Kysely laitettiin uudelleen menemään lokakuun lopussa ja saatekirjeessä muistutettiin asiasta. Tässä vaiheessa kysely laitettiin vielä yhdelle kouluttajalle, joka työskentelee ajoittain projektissa eli kysely lähti kaiken kaikkiaan yhdeksälle henkilölle. Kyselyyn vastasi seitsemän henkilöä marraskuun puoliväliin mennessä.

Kyselyyn tulleiden vastausten sisällön tarkastelun jälkeen nousi esille muutamia kysymyksiä, joihin halusin vielä vastauksen. Sen vuoksi kyselyllä saatua aineistoa täydennettiin haastattelulla. Sisällön analyysin avulla pyritään kuvaamaan tutkittava ilmiö tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Eskola & Suoranto 1999). Valitsin haastatteluun kaksi projektissa eniten työskennellyttä työntekijää, peruskoulusta vastaavan kouluttajan ja ohjaajan. Perusteeni nimenomaan näiden henkilöiden haastatteluille oli heidän pitkä kokemuksensa työskentelystä romaniopiskelijoiden kanssa Ovet auki – projektissa. Haastattelu eteni etukäteen suunniteltujen kysymysten perusteella. Haastattelun kuluessa esitin tarkentavia kysymyksiä. Kysymysten muotoilu ja järjestys oli molemmille haastateltaville sama.

Haastateltaville kerrottiin osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Haastattelut tapahtuivat Ovet auki- projektin koulutusta antavassa tilassa. Haastattelujen ilmapiiri oli vapautunut ja luottamuksellinen. Kirjoitin työntekijöiden kuvaamat kokemukset paperille samalla kun he niitä kertoivat. Haastattelu eteni rauhalliseen tahtiin, joten ehdin kirjoittaa lähes sanasta sanaan vastaukset. Ja pyysin toistamaan, jos puhe eteni liian nopeasti. Haastatteluaineisto tarkasteltiin samalla tavalla kuin kirjoitelmat.

## **5 OVET AUKI –PROJEKTIN TULOKSIA**

### **5.1 Henkilökunnan tausta**

#### **Kuinka kauan olet työskennellyt erityisoppilaiden kanssa?**

Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää Ovet auki –projektissa romaniopiskelijoiden kanssa työskentelevän henkilökunnan kokemuksia romaniopiskelijoiden opettamisesta ja ohjaamisesta. Työntekijöiden kokemuksen määrä vaihteli paljon. Vähimmillään kokemusta oli noin kaksi vuotta ja pisimmillään 20 vuotta.

### **5.2 Romanihenkilöiden koulutuksen erityispiirteitä**

#### **Miksi romanit ovat mielestäsi erityistä tukea tarvitsevia oppilaita?**

Kyselyyn osallistujien mukaan romanikulttuurin nähtiin vaikuttavan erityisen tuen tarpeeseen suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Romanit ovat syrjäytyneet yhteiskunnasta osittain kulttuuritaustansa vuoksi. Romanit eivät perinteisesti ole arvostaneet koulutusta ja menestymistä ja sillä arveltiin edelleen olevan vaikutusta tähänkin päivään. Pitkäjänteisyyden puute nostettiin esille vastauksissa. Keskittymiskyvyllä on merkitystä opiskelussa onnistumiseen.

*”Perhekulttuuri, perinteet ja elämäntavat vaikuttanevat vieläkin, ettei koulutusta arvosteta kovainkaa paljon romanien keskuudessa.”*

*”Romaniopiskelija osaa itse vaatia henkilökohtaista ohjausta, ja jos hän ei sitä saa, hän turhautuu helposti.”*

*”Koulutus heikkoa, peruskoulu jätetty kesken. He eivät ole tottuneet ”olemaan paikoillaan”.”*

*”...Heidän perintönä saadut kulttuurin tavat ovat asettavat omat haasteet opiskelulle, he eivät ole välttämättä tottuneet sitoutumaan säännölliseen pitkäjänteiseen työskentelyyn (vaeltaminen, sitoutumisen puute, asioiden suorittaminen ja loppuunsaattaminen).”*

Romanien puutteellisilla opiskelutaidoilla nähtiin olevan merkitystä erityisen tuen tarpeeseen.

*”Romanien opiskelutaidoissa on selviä puutteita eivätkä he pysty opiskelemaan itsenäisesti.”*

*”Tarvitsevat paljon tukea, ohjausta ja kannustusta opiskelussa.”*

### **Millaisia odotuksia sinulla oli työskentelystä romaniprojektissa?**

Useissa vastauksissa korostui työntekijöiden avoimuus uutta asiaa kohtaan. Työntekijät toivat esille mahdollisuuden oman ammattitaidon kehittymiseen romaniprojektissa työskentelyn myötä. Osa henkilökunnasta oli kokenut tilanteen haasteellisena. Muun muassa opetuksen onnistuminen mietitytti ennakkoon.

*”Lähdin mukaan avoimin mielin ja toivoin saavani itselleni sieltä uutta näkökulmaa erityisopetukseen.”*

*”Odotin mielenkiinnolla uusia haasteita. Suhtauduin alusta lähtien avoimin mielin ilman ennakkoluuloja.”*

*”Pelkäsin työn olevan vaikeampaa kuin se lopulta olikaan. Pidin projektissa työskentelyä myös haasteena itselleni sekä mahdollisuutena kehittää omaa ammattitaitoani.”*

*”Jännitti hieman uusi tilanne, toivoin, että saisin jollekulle jotain opetettua.”*

Tutkimukseen osallistujia oli mietityttänyt romanikulttuuri ja siihen liittyvien tapojen merkitys. Osa vastaajista oli tullut projektiin mukaan niin lyhyellä ajalla, ettei ollut ehtinyt miettiä asiaa. Romanikulttuurista olisi kaivattu jonkin verran tietoa ennakkoon.

*”...Kulttuuri oli aika vieras ja ennakkoluulojakin oli...”*



*”...Mietin, olisiko homma jotenkin erilaista...”*

*”...Oletin, että minun olisi pitänyt tietää kulttuurista ja heidän tavoistaan enemmän..”*

### **Mitä asioita näet tärkeänä romaniopiskelijoiden opetuksessa ja koulutuksen järjestämissä?**

Vastaajat kokivat erittäin tärkeänä pienten ryhmien merkityksen opetuksessa. Henkilökohtaisella ohjauksella ja lähtötason määrittämisellä oli suuri merkitys romanien koulutuksessa. Myös opetuksen käytännölläheisyys ja selkeys olivat asioita, joita romaniopiskelijoiden opetuksessa tulisi huomioida.

*”Henkilökohtainen ohjaus on ensisijaisen tärkeää...Ryhmäopetus on oppimisen kannalta haastavaa, koska tasoerot ovat suuria.”*

*”Lähtötason selvittäminen ja sen pohjalta tehty ops.”*

*”Opetuksen tulisi olla käytännölläheistä ja tavoitteiden tulisi olla selvät...”*

*”Osalle selkeä ja helppo opetusmateriaali. He eivät välttämättä ymmärrä valtaväestön puhetta.”*

Koulutuksen keston merkitys tuotiin yhdessä vastauksessa esille. Romaneiden koulutusta suunniteltaessa tulisi kiinnittää huomio sellaisiin asioihin mitkä koetaan heille tarpeelliseksi. Myös yhteiskuntaan integroiminen jollain tavalla tulisi huomioida. Sovituista asioista kiinni pitäminen nostettiin romaniopiskelijoiden opetuksessa yhdeksi huomioitavaksi asiaksi eli opiskelun perusasiat tulisi ensimmäisenä oppia.

*”Koulutuksen ...pitäisi olla pitkäkestoinen. Koulunkäynti sinänsä pitäisi ensin oppia. Eli aikatauluja ja sovittuja asioita pitäisi kunnioittaa.”*

*”Selkeä aikataulutus ja sovituista asioista pidetään kiinni.”*

*”Että opetettaisiin sellaisia asioita, joita he tarvitsevat. Jollain muotoa löydettäisiin edes pieniä linkkejä yhteiskuntaan integroitumisesta...esim. työharjoitteluna. Myös peruskoulujaksoa käyville voisi olla ysi-luokkalaisten tapaan TET-jakso, jossa saisi kosketusta työelämään.”*

### **Mitkä asiat koit haasteellisena romanien opetuksessa ja koulutuksen organisoinnissa?**

Ovet auki –projektin koulutuksesta vastaava henkilökunta koki haasteellisena sitoutumisen ongelmat ja aikatauluissa pysymiseen liittyvät asiat. Opiskelijoiden epärealistiset tavoitteet itsestä oppijana ja motivaation puuttuminen opiskelusta nousivat esille vastuksissa.

*”Romaniopiskelijaa on erittäin vaikeaa sitouttaa koulunkäyntiin....Osalla on hyvin epärealistinen käsitys itsestään ja mahdollisuuksistaan.”*

*”Koulun sääntöihin, aikatauluihin ja opiskeluun sitouttaminen on myös haasteellista. Oma lukunsa on myös motivaatio opiskeluun – sitä on vaikea opettajan luoda, jos omaa halua ei ole.”*

### **Mitkä asiat tukivat opetusta ja koulutuksen organisointia?**

Tähän kysymykseen tuli useita mielipiteitä. Kahdessa vastauksessa tuotiin esille riittävien resurssien merkitys opetuksen organisoimiseksi. Henkilökuntaa oli riittävästi ja tilat sekä välineet mahdollistivat toimivuuden.

*”Fyysiset puitteet olivat erinomaiset.”*

*”Henkilö- ym. resurssit tukivat opetusta. Oli mahdollista järjestää yksilöllistä ohjausta opiskelijan tarpeen mukaan. Tilat ja välineet olivat ajanmukaiset.”*

Opetusta oli tukenut myös ryhmässä kokopäiväisesti työskentelevä ohjaaja.

*”Ohjaaja, joka on koko ajan läsnä, on myös tällaiselle ryhmälle välttämätön.”*

Yhteistyö työtovereiden kanssa ja pitkään projektissa työskennelleiden romanikulttuurin tuntemus helpottivat uuden työntekijän työskentelyä.

*”Kollegoiden apu ja tuntemus kulttuurista, aina sai apua kun itse ei osannut asiaan vastata.”*

### **Miten koet Ovet auki –projektin tarpeellisuuden?**

Kaikki vastaajat olivat yksimielisiä projektin tarpeellisuudesta. Projekti koettiin tarpeelliseksi monista eri syistä. Valtaväestölle oli annettu tietoa romanikulttuurista esimerkiksi eri tiedotusvälineiden kautta. Siten asenteisiinkin on pyritty vaikuttamaan. Romaneiden asenteiden muuttaminen opiskelua ja koulua kohtaan koettiin myös merkittäväksi asiaksi. Projektissa opiskelijan yksilöllisyyden huomioimiseen oli riittävästi resursseja. Henkilökohtaisella ohjauksella voitiin saada aikaa onnistumisen kokemuksia opiskelussa.

*”Tällaisessa projektissa jokainen huomioidaan yksilöllisesti ja pyritään tuottamaan positiivisia kokemuksia oppimisesta.”*

*”Ammattiin valmistunut ja peruskoulunsa loppuun suorittaneet opiskelijat ovat esimerkkinä romaninuorille ja toivon mukaan onnistuvat myös jatkamaan esimerkkinä olemistaan.”*

*”...on ollut tarpeellinen, koska Oulun alueella ei ole ennen ollut. Projekti on ollut paljon esillä, tietoa myös valtaväestölle.”*

Yksi vastaaja nosti esille opiskeluympäristön merkityksen romaneiden kouluttamisessa. Hän pohti, oliko erityisoppilaitos oikea paikka romanien kouluttamiseen.

*”...Ymmärrän erityisoppilaitosten merkityksen, mutta se kuitenkin jollain tapaa eristää ”tavallisista” oppilaitoksista. Toki romaneille on merkittävää, että he ovat ylipääntänsä oppilaitoksessa valtaväestön kanssa.”*

### **Sopiiko projektityöskentely romanien koulutuksen järjestämiseksi? Perustelee.**

Projektimainen toiminta romanien koulutusmuodoksi koettiin sopivaksi. Tosin kolme vastaaja toi esille pysyvämmän toiminnan tärkeyden jatkossa. Projektityöskentely sopi romaneille, koska valtaväestön opetusryhmiin lähteminen oli vaikeaa. Myös yksilöllistämisen suuri mahdollisuus tuli esille useammassa vastauksessa. Moniammatillinen toiminta tuki myös toimintaa.

*”Tällaisessa on mahdollisuus eriyttää opetusta tavoitetasojen mukaan.”*

*”Sopii, koska on paljon henkilökohtaistamista.”*

*”Sopii, koska romaneille on vaikea lähteä ”yksiin” valtaväestön opetusryhmiin.”*

*”Mihin menevät nyt ne, jotka eivät ehdi saada tutkintoaan valmiiksi? Mielestäni projekteja voi toteuttaa jatkossakin, mutta pysyvät tulokset vaativat pysyvämpää toimintaa.”*

*”Riittävän pitkäkestoinen projekti pystyy huomioimaan kunkin opiskelijan erityistarpeet ja opetukseen on riittävästi aikaa ja resursseja.”*

### **Kyselyn vastauksissa, koulutuksen haasteina, nousivat esille opiskelijoiden sitoutuminen, aikataulussa pysymiset ja motivaation ongelmat? Voiko näihin tekijöihin vaikuttaa ja jos voin, miten?**

Työntekijät toivat esille, että sitoutumiseen ja aikataulussa pysymiseen voi vaikuttaa nostamalla asia esille eli keskustelemalla avoimesti opiskelijoiden kanssa asiasta.

*”...asiasta (aikataulu, sitoutuminen) muistuttamalla voi jollain lailla vaikuttaa, asettamalla rajoja, sääntöjä. Sitä ne vaatii nämäkin ihan samalla tavalla kuin muutkin.”*

Koulutuksen haasteina esiin nostetut asiat, sitoutuminen ja motivaatio, nähtiin liittyvän toisiinsa. Opiskelun alussa luottamuksen rakentaminen opiskelijan kanssa on yksi keino pyrkiä ehkäisemään ongelmia. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman avulla

opiskelijan opetus voidaan suunnitella yksilöllisesti, joka vaikuttaa myös motivaatioon ja sitoutumiseen.

*”Motivaatio ja sitoutuminen kulkevat käsi kädessä. Jos henkilöllä on motivaatiota, niin hän sitoutuu. Ensin täytyy rakentaa luottamuksen silta. ”Kaveria ei petetä” – ajatus.”*

*”...jokaisella on oma hojks, voidaan miettiä voidaanko päivän lyhentämällä vaikuttaa asiaan. Jos se auttaa sitoutumiseen, se on hyvä homma. Tämä ei jokaisessa oppilaitoksessa onnistu, mutta tässä projektin aikana... Mahdollisuus miettiä esimerkiksi valmentavan ja kuntouttavan opiskelijan kohdalla, että mitä hyötyä opiskelulla on heidän elämässään ja siten rakentaa päivät sen mukaan esimerkiksi onko tarvetta opiskella atk:ta tai kotitaloutta.”*

Projektissa opiskelijoiden taloudellisiin tekijöihin on kiinnitetty huomiota tekemällä muun muassa yhteistyötä työvoimatoimiston kanssa. Vastaaaja koki työmarkkinatuen saannin mahdollisuuden lisänneen opiskelijoiden motivaatiota ja sitoutumista. Tarvi- taan myös myönteisiä kokemuksia opiskelun suhteen, mikä vaikuttaa opinnoissa on- nistumiseen.

*”Myös taloudelliset tekijät vaikuttavat. Aluksi kun ei ollut mahdollisuutta työmarkki- natukeen, oli hankala.”*

Haastattelussa tuotiin esille realiteetti, ettei opiskelijan motivaation nostaminen opis- kelun suhteen aina onnistu vaikka siihen on pyritty vaikuttamaan eri keinoin.

*”Jos on opiskelija joka ajattelee, ettei minusta ole, eikä minusta tule mitään ja hän huomaa oppivansa...positiiviset oppimiskokemukset ovat yksi tekijä mikä motivoi.”*

**Vastauksissa nousi esille oman ammatillisuuden kehittymisen mahdollisuus ro- maniprojektissa työskentelyn myötä. Millä tavalla koet oman ammatillisuuden kehittyneen vai onko se kehittynyt? Mitkä asiat ovat siihen vaikuttaneet?**

Molemmat haastateltavat toivat esille työn erilaisuuden verrattuna aikaisempiin kokemuksiinsa. Romanien kulttuuristen piirteiden nähtiin kasvattaneet työntekijässä suvaitsevaisuutta. Työntekijät kokivat ammatillisuuden kehittyneet monenkaltaisten haasteiden edessä. Romanien kanssa työskennellessä tarvitaan kykyä sopeutua muuttuviin tilanteisiin. Työntekijän persoonalla on merkitystä työssä onnistumiseen. Työssä joutuu käyttämään persoonansa ja laittamaan ”itsensä likoon” eri tilanteissa. Haastateltava kertoi kohtaavansa romaniaikuisten kanssa samoja asioita ja tunteita kuin opettaessaan peruskouluikäisiä lapsia. Oman haasteensa muodosti kolmen asian yhteensovittaminen; perusopetuksen opettaminen romaniaikuisille.

*”...suvaitsevaisuus on lisääntynyt....Aikataulussa pysyminen ja rytmisyys on ihan erilainen. Meidän pitää pystyä hyvin nopeasti muuttamaan suunnitelmia...Täytyy olla myös huumoria ja laittaa itsensä peliin. Kaikille ihmisille tällä työskentely ei onnistuisi.”*

*”...tänä aikana on oppinut opettajana itsestä eniten. Haasteet ovat monisärmäisemmät kuin normaalissa erityisluokassa johtuen kulttuuritaustasta ja kyse on aikuisista, jotka kuitenkin on lapsia ”keski-ikäisten ruumiissa on pieni peruskoululainen”. Tässä on kolme maailmaa yhdistettynä; romanikulttuuri, aikuiset ja perusopetus. Nämä on sovitettava yhteen...”*

**Miten näet romanien (sekä projektissa olleiden esim. perusopetusta saaneiden että projektin ulkopuolisten) motivaation kouluttautua projektin loppumisen jälkeen?**

Molemmat haastateltavat toivat esille, että projektin loppumisen jälkeen romanien kouluttautumisessa ollaan lähes samassa tilanteessa kuin ennen projektia. Romanit eivät edelleenkään lähde kouluttautumaan helpolla omaehtoisesti. Opiskelijat tarvitset erittäin paljon henkilökohtaista tukea opiskeluunsa. Tämän hetkistä tuen määrää voi olla vaikea saada projektin jälkeen. Merikosken ammatilliseen koulutuskeskukseen opiskelemaan tulemistä saattaa yhden työntekijän mukaan helpottaa se, jos projektin työntekijöiden kokemuksia hyödynnetään siten, että he voisivat jatkossa toimia romanin tukihenkilönä hänen aloittaessaan opiskelut. Myös tämänhetkisten opiskelijoiden kokemuksilla nähtiin olevan vaikutusta jatkon kannalta.

*”Projektilla ei ole niin suurta vaikutusta, että romanit lähtisivät kouluttautumaan, jos asiaa ajatellaan yleisellä tasolla. Jos ajatellaan meidän projektin opiskelijoita, kouluttautuminen ei jatku. Opiskelun pitäisi olla hyvin tuettua, ohjattua. Uskon, että omaehtoisesti ei saa motivoitua hakemaan koulutukseen projektin jälkeen.”*

*”...Jos he tietävät, että joku projektissa työskennellyt jää tukihenkilöksi, jolle voi soittaa, ehkä he helpommin ottavat yhteyttä. Vois olla yksi mahdollisuus.... Jos Merikoskella olleet opiskelijat ovat kokeneet opiskelun positiivisena ja vieneet sanaa eteenpäin kokemuksistaan, saattaa olla että opiskelijoita jatkossakin tulee.”*

### **5.3 Ovet auki –projektin muita tavoitteita**

**Millä tavoin Ovet auki –projekti on edistänyt romanien työllistymisen mahdollisuuksia?**

Ovet auki –projektin yhtenä tavoitteena oli romanien työllistymisen lisääminen. Työntekijät näkivät projektin mahdollisuuden edistää työllistymistä ristiriitaisena. Tässä vaiheessa projektin vaikutukset nähtiin pienempinä asioina, kuten asenteisiin vaikuttamisena sekä tietotaitojen lisääntymisenä. Projektin yhteistyökumppanuus työvoimatoimiston kanssa lisäsi myös siellä työntekijöiden tietoa projektin ja romaneiden asiasta. Työllistymiseen vaikuttaminen nähtiin pitemmällä aikavälillä. Tällä hetkellä projektissa peruskoulun loppuun suorittamisen mahdollisuus avasi väyliä jatko-opintoihin ja ammattiopinnot antavat paremman mahdollisuuden sijoittua yhteiskuntaan.

*”Asenteet opiskelua kohtaan muuttuvat pikku hiljaa positiiviseen suuntaan ja uskon, että tämä projekti on edistänyt niiden muutosprosessia.”*

*”Ehkä muutaman vuoden kuluttua, kun käsite ”työtä tekevä romani” tulee valtaväestöllekin tutuksi, myös romanien työllistyminen paranee...”*

*”Osa on saanut tutkinnon...ainakin mahdollisuuksia on enemmän päästä työelämään kiinni...”*

*”Toivottavasti niin, että aikatauluja on opittu pitämään, ongelmanratkaisukyky on parantunut, monet tietotaidot ovat kehittyneet.”*

*”Jos halukkuutta on, projekti antaa tietoa ja tukea mahdollisesta työllistymisestä.”*

### **Millä tavalla Ovet auki –projekti on edistänyt romaniväestön ja valtaväestön välisten ennakkoluulojen vähentymistä?**

Romaneiden opiskelua valtaväestön keskuudessa koettiin tärkeänä. Romanikulttuuria oli tuotu esille usealla eri tavalla projektin aikana; näyttelyt, tiedotusvälineet, lehdet, seminaarit jne. Siten romanikulttuurin tunnettavuutta valtaväestössä oli lisätty. Romanit olivat saaneet myönteistä julkisuutta projektin aikana. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan kokeneet ennakkoluulojen vähentyneen.

*”Toisen kulttuurin tuntemus on varmasti lisääntynyt kummallakin osapuolella.”*

*”Kiva, että ennakkoluulot ovat vähentyneet. Itse en ole havainnut juurikaan muutosta kummassakaan väestössä...”*

*”Romanikulttuuri on tullut esittelyiden, näyttelyiden ja tapahtumien kautta lähemmäksi valtaväestöä ja vähentänyt sitä kautta ehkä pelkoja ja ennakkoluuloja romaneja kohtaan...”*

*”...Romanit ovat olleet näkyvästi mukana yhteisissä juhlatapahtumissa ja lehdistössä myönteisessä merkityksessä.”*

## **6 YHTEENVETO HENKILÖKUNNAN KOKEMUKSISTA**

Romaniopiskelijoiden erityisopetuksen tarpeen nähtiin syntyvän kulttuurista johtuvien eri tekijöiden vuoksi. Yhteiskunnasta syrjäytymisen riski on romaneilla suuri. Syrjäytymisuhka on suuri varsinkin niillä henkilöillä, joilla peruskoulu on keskeytynyt tai niillä, joilla ei ole ammatillista koulutusta. Romanin kokemus erilaisuudestaan johtuu hänen kulttuuritaustastaan ja valtakulttuurin vierauteen sopeutumattomuudesta. Oman kulttuurin turvallisuus nähdään tärkeänä. Romaniyhteisössä romani on vahva, mutta



koulumaailmassa ei. Voi olla, että peruskouluaijana romanioppilas on jo hyvin syrjäytynyt monin eri tavoin. Peruskoulussa romani joutuu mahdollisesti kokemaan yksin olemisen ja syrjinnän, eikä eri tukikeinojen avulla ole voitu tilanteeseen vaikuttaa. Negatiivisten kokemusten vuoksi romani ei lähde jatkamaan opintojaan, eikä suorittamaan kesken jäänyttä peruskoulua loppuun. Onnistuneiden oppimiskokemusten puutteellisuudesta johtuen romanien itsetunto on heikko. Yläasteikäisten tyttöjen opiskelujen keskeytykset johtuvat myös romanivaatteiden pukeutumiseen liittyvään aikuisuuskäsitteeseen yhteisön sisällä. Opiskelu jää toissijaiseksi, kun elämän muut asiat kiinnostavat.

Yhteiskuntaan integroitumista ei edelleenkään nähdä tavoittelemisen arvoisena. Romanikulttuuri on tässä asiassa vielä ”lapsen kengissä” ottamassa ensimmäisiä askeleita. Jotkut romanit kokevat yhä koulutuksen olevan uhka romanikulttuurin säilymiselle. Yhteisön ja suvun vaikutus sekä mallit vaikuttavat voimakkaasti nuoren tekemiin valintoihin. Romanit hakevat arvostusta omasta yhteisöstään, joten heillä saattaa puuttua motivaatio opiskelua kohtaan senkin vuoksi. Koulutettuja, ammatissa toimivia romaneita on Pohjois-Suomessa vähän.

Aikuisten romaniopiskelijoiden puutteelliset opiskelutaidot johtuvat useasti aikaisemman opiskelun vähäisyydestä ja siitä, että aikaisemmasta opiskelusta on jo aikaa. Myös eri syistä johtuvat runsaat poissaolot perusopetuksesta näkyvät perustaitojen heikkona osaamisena (vrt. Körkkö 2005: 66), joka vaikuttaa kaikkeen myöhempään opiskelumenestykseen. Projektin aikana olen huomannut, että romaniopiskelijan yleiset opiskeluun liittyvät valmiudet voiva yhä olla oppimatta. Opiskelijat eivät ota vastuuta omista materiaaleista, kirjallinen tuottaminen on vaikeaa sekä terminologia ongelmallista. Esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon sekä matematiikan perustaitojen puuttuessa voi vain ihmetellä miten henkilö on selviytynyt tähän saakka? Jos omaa nimeä ei osaa kirjoittaa, on osaaminen melko pientä. Kuitenkin henkilö on pystynyt elämään jollain tavoin; hän on tehnyt autokauppaa ja ajanut autolla useat kerrat Etelä-Suomeen ystäviensä puhelinsoittojen opastuksella, kun ei itse ymmärrä tiekylttien sisältöä. Opiskelussa itseohjautuvuus on usein puutteellista. Romaniopiskelijoiden mielikuva oppimisesta on usein sellainen, että opiskelija on vastaanottaja. Onko tämä kulttuurillinen kysymys vai vähäisistä oppimiskokemuksista johtuva seikka? Auktoriteetit ovat romaneille tärkeitä, johtajuutta kaivataan.

Kyselyssä nousi esille opiskelijoiden koulutustarpeiden huomioiminen romaneiden opetuksen järjestämisessä. Projektin aikana opiskelijoiden lähtötaso on ollut hyvin erilainen. Sen vuoksi ryhmien pienuus on oleellista. Osalla peruskoulu on jäänyt kesken ala-asteen ensimmäisillä luokilla, joillakin yläasteen viimeisillä luokilla ja osa on suorittanut peruskoulun loppuun. Projektissa onkin pyritty tarjoamaan ”kaikille kaikkea” –periaatteella. Valmentavan ja kuntouttavan opiskelijoilla on pyritty lisäämään muun muassa elämänhallintaa sekä lukemis- ja kirjoittamisvalmiuksia, perusopetuksen oppilaat ovat jatkaneet opintojaan yksilöllisten suunnitelmien mukaan sekä ammatillisiin opintoihin motivoituneiden kohdalla on tutustuttu eri aloihin ja koulutuksiin järjestämällä muun muassa koulutuskokeiluja sekä täyttämällä hakupapereita. Selkeää yhtenäistä ryhmää ei opiskelijoista olisi voitu saada, koska romaneita on tullut eri aikoina mukaan opiskeluun, heidän taustansa on hyvin erilaiset sekä keskeyttäneitä on melko paljon.

Lähtötason määrittäminen ja sitä kautta laadittu henkilökohtainen opiskelusuunnitelma ja ohjaus tukevat opiskelijan opiskelua. Jokaisen opiskelijan lähtötaso on selvitettävä, jotta opetus on opiskelijan tason mukaista. Opiskelijan tavoitteet saadaan siten realistiselle tasolle ja toisaalta opiskelijan turhautumista opiskeluun voidaan vähentää. Testeillä on merkitystä opiskelijan itsetunnolle, jos syy oppimattomuuteen selviää oppimisvaikeudesta tai mahdollisesta aiemmasta vääränlaisesta opetuksesta. Testit tuovat myös esille tukipalvelujen, kuten puheterapeutin, tarpeen.

Haastattelussa tuotiin esille taloudellisten tekijöiden merkitys opiskelijan sitoutumiseen ja motivaatioon. Ovet auki –projektin aikana on huomattu, että yhteistyö muun muassa työvoimatoimiston kanssa on yksi avaintekijä koulutuksen onnistumiseen. Suurin osa opiskelijoista saa työmarkkinatuen, joka mahdollistaa opiskelun ja elämisen. Työmarkkinatuen he saavat tietyn ehdoin. Projektin alussa monen opiskelijan opiskelu loppui siihen, ettei työmarkkinatukimahdollisuutta ollut vielä silloin. Miten jatko? Kaatuuko romanien opiskelu projektin loppumisen jälkeen tähän asiaan?

Positiiviset oppimiskokemukset ovat yksi motivoiva tekijä. Monesti tarvitaan monta myönteistä kokemusta ennen kuin kielteiset kokemukset siirtyvät syrjään. Palautteen on oltava rakentavaa. Luottamuksen syntymisen merkitys opetuksen alussa ja sitä kautta tunteisiin vetoaminen toimii romanien kohdalla, kun yritetään vaikuttaa poissaoloihin. Kuten haastateltava toi esille ”Kaveria ei jätetä” –periaate vetoaa myös roma-

neihin. Elämäntilanteiden huomioon ottaminen vaikuttaa suuresti päivän onnistumiseen. Aamulla opiskelijoiden kuulumisten läpikäyminen on oleellista, mutta normaaliin päiväjärjestykseen on palattava mahdollisimman pian. Asioissa on oltava joustavan tiukka. ”Missä jousto loppuu?”; on yksi oleellinen kysymys romanien parissa työskennellessä.

Opetuksessa nähtiin tärkeänä käytännönläheisyys ja selkeys. Useat käsitteet ja erikoistermit eivät ole tuttuja. Opiskelijat ovat oppineet parhaiten silloin, kun opetuksessa asiat tehdään arkipäiväisiksi ja keskustellaan asioiden merkityksestä yksilölle. Tiedon pystyy kiinnittämään silloin johonkin itselle tärkeään asiaan. Opettajan tapa konkretisoida asiat esimerkiksi ”elävien esimerkkien” avulla lisää opiskelijan ymmärrystä asiasta. Siten voidaan myös rakentaa luottamusta ja vuorovaikutusta. Merikoskella on totuttu käyttämään ns. selkokieltä muidenkin opiskelijoiden kanssa, ei vain romanien.

Kyselyssä kävi ilmi, että opetusta ja koulutuksen järjestämistä tukivat riittävät resurssit. Tilat olivat erinomaiset ja välineet ajanmukaiset. Perusasioiden ollessa kunnossa, huomio voidaan kiinnittää itse asiaan eli koulutukseen. Henkilökunnan riittävä määrä mahdollisti yksilöllisen opetuksen, jota opiskelijat tarvitsevat esimerkiksi opintojen organisoimisessa, opiskelutekniikassa ja asian ymmärtämisessä. Henkilökohtaista ohjausta vahvistettiin myös ohjaajan avulla, jonka merkitys opiskelijoiden arjessa olevisissa asioissa on suuri. Romaniopiskelijat toivovat henkilökohtaista ohjausta ja yksilöllisiä opiskelusuunnitelmia.

Opiskelijoiden koulutuksessa normien, kuten sääntöjen ja aikataulujen, sisäistäminen oli yksi opetuksen järjestelyihin liittyvä haasteellinen asia, joka nousi kyselyssä esille (ks. Körkkö 2005; 45.). Ongelmina ovat sitoutumisen puute ja poissaolot. Yksittäiset henkilöt ovat sitoutuneita, mutta yleisellä tasolla asenteet ja totutut toimintamallit muuttuvat hitaasti. Opiskelijoiden näyttää olevan vaikea ymmärtää, että poissaoloista pitää ilmoittaa, ja niihin on oltava perusteltu syy. Omat henkilökohtaiset syyt menevät pitkäänkin opiskelemassa olemisen jälkeen kaiken muun edelle. Mielestäni koulutuksen aikatauluissa on noudatettava valtaväestön normeja, sillä niitä noudatetaan myöhemmin työelämässä. Yksi tärkeimmistä tavoitteista koulutuksen aikana on pyrkiä sisäistämään työelämän vaatimukset sekä työpäivän alkamisen että työpäivän pituuden suhteen.

Työntekijät toivat esille ongelmana koulutuksen lyhyen keston liittyen projektimaisuuteen. Aikaisemminkin romaneiden koulutukseen liittyvissä projektien arvioinnissa tämä asia on tuotu esille (Pursiainen 2002: 52). Projekti vaatii aikaa käynnistykseen. Projekti loppuu yleensä siinä vaiheessa, kun työskentelyyn on vasta päästy sisään. Työskentelytapana projekti (ks. projekti työskentelytapana 2) on erilaista kuin ns. normaalit koulutukset ja sen sisäistäminen vie oman aikansa. Opiskelijoiden haasteena opiskelun alkuvaiheessa on omaksua puutteelliseksi jääneet opiskelutaidot ja –säännöt. Senkin vuoksi pitkäjänteisemmällä toiminnalla päästäisiin parempiin tavoitteisiin. Tosin voidaan miettiä, onko projektimainen toiminta oikea tapa kouluttaa? Onnistuuko jatkossa jokin muu tapa? Oman romaniryhmän tuki on tärkeää romanioiskelijalle, mutta näen oleellisena myös sekaryhmistä saatavan kulttuurisen vuorovaikutuksen merkityksen. Mielenkiintoista olisi seurata sitä, miten romanit lähtevät koulutukseen mukaan projektin jälkeen?

Yhteiskuntaan integroituminen on mielestäni yksi haaste koulutuksessa. Romaniopiskelijoissa on joitakin riittävän vahvoja yksilöitä, jotka pystyvät esimerkiksi opiskelemaan valtaväestön joukossa ammattia, työpaikalla oppisopimuksella tai työskentelemään työelämävalmennuksessa. Mutta joukossa on heitä, joita on vaikea saada romani­väestön keskuudesta mihinkään. Romanien parissa opiskelu koetaan turvalliseksi. Myös Ovet auki –projektin työntekijöihin tutustumisen ja luottamuksen syntymisen jälkeen, opiskelijoiden on vaikea uskaltautua muualle. Opiskelupaikka on heille kuin ”turvallinen pesä” mihin on helppo tulla ja työntekijät kuin ”samaa perhettä”. Romaniyhteisö on kuitenkin valtavien haasteiden edessä. He eivät pysty elämään perinteisellä tavalla, vaan elääkseen heidän on integroiduttava yhteiskuntaan. Tähänkin asiaan koulutuksessa olisi voinut kiinnittää aikaisemmin enemmän huomiota, jos henkilökunnalla olisi ollut aiempaa kokemusta ja tietoa romaneista. Nyt työntekijät ovat huomanneet asian projektin edetessä.

Ovet auki –projekti koettiin kyselyn perusteella yksimielisesti tarpeelliseksi. Projektista on tiedotettu aktiivisesti eri tiedotusvälineitä hyväksi käyttäen. Omien tapahtumien lisäksi näkyvyyttä on haettu myös muiden tahojen järjestämässä näyttelyissä, tapahtumissa ja seminaareissa. Projekti onkin saanut huomattavasti myönteistä julkisuutta niin radiossa, TV:ssä kuin sanomalehdissäkin. Projektin kautta myös romanikulttuuri on ollut esillä TV:ssä ja lehdistössä. Tämä on toteuttamiselle erittäin tärkeää, kun väestöryhmien välisiin ennakkoluuloihin pyritään vaikuttamaan aktiivisella, monipuoli-

sella ja monimuotoisella tiedottamisella. Samalla projektilla on edistetty kulttuurista tasa-arvoa. Koulutuksen tarpeellisuutta arvioidessa työntekijät toivat esille Ovet auki –projektiin liittyvän koulutuksen merkityksen opiskelijoiden koulutuksellisten valmiuksien edistämisessä. Lisäksi työntekijät nostivat esiin positiivisten opiskelukokemuksien merkityksen. Onnistumisen kokemukset kohottavat itsetuntoa ja siten romanin käsitys itsestä opiskelijana voi muuttua kokonaan. Peruskoulun loppuun suorittaneet ja jatko-opintoihin lähteneet opiskelijat ovat esimerkkeinä muille romaneille. Omalla esimerkillä voidaan kannustaa muita jatkamaan opintojaan ja siten työelämään pääseminen helpottuu.

Työntekijät toivat esille opiskeluympäristön merkitystä eri näkökannoilta katsottuna. Onko erityisoppilaitos oikea paikka romanien koulutukselle? Asiaa voidaan katsoa eri lähtökohdista. Projekti on nimenomaan saanut alkunsa romaneilta ja heidän toiveistaan päästä Merikosken ammatilliseen koulutuskeskukseen opiskelemaan. Erityisoppilaitoksen etuna ovat kattavat tukipalvelut ja erilaisuuteen tottunut henkilökunta sekä opiskelijat. Tuki tarkoittaa moniammatillista huolenpitoa opiskelijasta. Moniammatillisuus sisältää opiskelijahuoltohenkilöstön (mm. terveydenhuoltohenkilöstö, psykologi, ohjaaja, opintoneuvoja, puheterapeutti) ja opetushenkilöstön tiedonsiirron ja yhteistyön opiskelijan parhaaksi. Perusedellytysten jälkeen mietitään opiskeluvalmiuksien tukitarvetta. Opiskelijan opintopolku tukineen dokumentoidaan hänen HOJKS:iin. Oikein mitoitettun tuen antaminen edellyttää opiskelijan kokonaisvaltaista tuntemista. Myös pieni ryhmäkoko mahdollistaa henkilökohtaistamiseen liittyvien asioiden huomioimisen. Mutta voidaan myös pohtia erityisoppilaitoksen antamaa ”leimaa” opiskelijalle. Oppilaitokseen valitaan opiskelijoita, jotka eivät selviä ilman jonkinlaista tukea opiskelustaan. Tarvitsevatko romanit erityisoppilaitoksen tuen? Onnistuisiko opiskelu jossain toisessa oppilaitoksessa?

Ovet auki –projektin yhtenä tavoitteena oli vaikuttaa romaniväestön työllistymiseen. Vastauksissa tuotiin esille projektin lisänneen työllistymiseen liittyviä valmiuksia koulutuksen myötä. Opiskelijat ovat saaneet sekä opiskelemiseen liittyviä taitoja että oppineet asioita, jotka auttavat heitä jokapäiväisessä elämässä. Peruskoulun suorittamisen myötä ammattiin opiskeleminen mahdollistuu ja sitä kautta työllistyminen on helpompaa. Useita työllistymisiä ei ole ehditty näkemään muun muassa projektin lyhytaikaisuudesta johtuen tähän mennessä. Uskon, että työnhakutilanteet ovat jatkossa hyvin haastava asia, koska romani kohtaa edelleen ennakkoluuloja töitä etsiessään.

Tekevätkö romanit töitä? Tulevatko he ajoissa töihin ja noudattavatko aikatauluja? Nämä kysymykset ovat hyvin yleisiä. Kokemuksia ja varsinkin negatiivisia kokemuksia ihmiset ovat tuoneet runsaasti esille. Tämän olemme nähneet joidenkin opiskelijoiden kohdalla muun muassa työssäoppimispaikkaa etsiessä. Näissä tilanteissa projektin tuella on ollut suuri merkitys.

Romanien kouluttautuminen ja työssä käyminen ovat asioita, jossa on näkyvissä maantieteellinen erovaisuus. Peruskoulu on suoritettu loppuun Etelä-Suomessa useammin kuin Pohjoisessa. Samaten useammat ovat opiskelleet ammattitutkinnon ja työskentelevät eri ammateissa. Pohjoisessa nämä kaikki tulevat jäljessä. Projektin vaikutus nähtiinkin lähinnä sekä romanien että valtaväestön asenteisiin vaikuttavana asiana. Asenteet opiskelua kohtaan ovat edistyneet muun muassa hyvien esimerkkien avulla. Pohjois-Suomessa menee vielä aikaa ennen kuin valtaväestö asennoituu romanien työllistymiseen eri tavalla. Ja se vaatii paljon hyviä esimerkkejä.

Työntekijöillä heräsi projektiin tullessa kysymys; tiedänpö riittävästi romaneista? Romanikulttuuri oli melko vieras monelle heidän tulesaan projektiin mukaan. Se loi epävarmuuden tunteen. Jotkut olivat tulleet niin nopeasti mukaan projektiin, ettei heille ollut ehtinyt syntyä suurempia odotuksia. Olisiko henkilökunta pitänyt kouluttaa ja perehdyttää ennakkoon, jotta he olisivat voineet lähteä luottavaisemmin mielin mukaan (ks. Riskien hallinta 4.2)? Pelkoja ja ennakkoluuloja voidaan vähentää tietoa lisäämällä ja vuorovaikutuksella.

Työntekijän persoonalla on myös merkitystä työskennellessä erilaisten opiskelijoiden kanssa. Työntekijältä vaaditaan joustavuutta ja avoimuutta. Avoimuus uutta kohtaan nousikin selkeästi esille vastauksissa. Erilaisuus, uuteen kulttuuriin sisään pääseminen ja uudet haasteet nähtiin rikkautena. Työntekijän suhde erilaisuuteen on oltava pohdittuna, jotta pystyy työskentelemään monikulttuurisesti. Merikosken erityisoppilaitoksessa henkilökunta on kohdannut työssään erilaisuutta, joten uskon jokaisen työntekijän pohtineen omia arvoja ja katsomuksiaan. Tosin selkeästi romaneille suunnattua koulutusta ei ole aikaisemmin ollut. Romanikulttuuri on eri asia kuin esimerkiksi venäläinen kulttuuri, mihin Merikoskella on jo osittain totuttu. Erilaisuus vammaana tai sairautena on myös eri asia kuin kulttuurinen eroavaisuus. Merikosken Ovet auki -projektin koulutuksesta vastaava henkilökunta sai romaniopiskelijoilta erittäin hyvää palautetta liittyen tasa-arvoiseen ja kunnioittavaan suhtautumiseen sekä romanikult-

tuurin huomioimisella koulutuksessa. (ks. Körkkö 2005: 47-55.) Rauni Pursiainen tuo Finitiko Romako –projektia koskevassa raportissaan esille, että romaneihin kohdistuvat koulutushankkeet ovat epäonnistuneet muun muassa romaniväestön toiveiden vähäiseen huomioonottamisella koulutuksessa. (Pursiainen 2002: 54.)

Haastateltavat kokivat ammatillisuutensa kehittyneen Ovet auki –projektissa työskennellessään. He kokivat erilaisuuden rikkautena. Kokemuksien kautta ymmärrys romaneita kohtaan syvenee ja laajenee. Uuteen kulttuuriin sisään pääseminen oli tuonut tullessaan uudet haasteet. Työntekijä kohtasi työsssänsä haasteet moninaisempana kuin muualla. Opetuksessa kouluttaja kohtasi samoja asioiden tärkeyden kuin opettaessaan pientä peruskoululaista. Romanit kaipaavat opettajalta auktoriteettiasemaa. Se saataan nähdä osoituksena opettajan välittämisenä oppilaistaan, ”kuten lasten kanssa kansanaan”. Mielestäni romanien parissa työskentelevä henkilö kohtaa työssään monia haasteita. Hänen on oltava tienraivaajana monissa asioissa. Mutta työ on antanut työntekijöilleen paljon; he ovat oppineet myös itsestään uusia asioita ja siten kehittyneet työntekijänä.

## 7 POHDINTA

Kehittämishankkeen tekeminen oli kokonaisuudessaan melko työläs kokemus. Kehittämishankkeeni aiheen koin toisaalta helppona toisaalta erittäin haastavana. Helppouden tunne tuli aiheen tuttuudesta. Haasteet nousivat samasta asiasta. Minulle oli muodostunut omat käsitykset ja mielipiteet projektin toimintaan ja koulutukseen liittyviin asioihin, joten aiheen käsitteleminen neutraalisti oli melko vaikeaa. Pyrin tiedostamaan tämän asian tutkimuksen eri vaiheissa. Kehittämishankkeeni tavoitteena oli tuottaa tietoa koulutuksesta vastaavan henkilökunnan kokemuksista työskentelystä Ovet auki -projektissa. Pohdinnassa tarkastelen tutkimustuloksia empiirisen kyselyn sekä haastattelujen tulosten kautta. Omat kokemukseni heijastuvat pohdintaosiossa. Tarkoitukseni ei ole yleistää, vaikka käytän tekstissä sanaa romanit. Yksilöitä me kaikki olemme, emmekä voi kantaa vastuuta muiden tekemisistä.

Haastateltavat näkivät Ovet auki –projektin tuen romanien kouluttautumisissa suurena. Opiskelijat tarvitsevat ympäristöä sekä henkilöitä, jotka he kokevat turvalliseksi. He näkivät romanien motivaation kouluttautua projektin jälkeen vähäisenä. Mutta ”polku eteenpäin” ei saisi katketa projektin loppumisen myötä. Projektista täytyisi jäädä jäl-

jelle jokin hyvä malli tai käytäntö, mitä voitaisiin jatkossa hyödyntää. Ja se tulisi suunnata muillekin syrjäytymisvaarassa oleville kohderyhmille, eikä pelkästään romaneille. Sen tuottaminen onkin projektin loppuvaiheen tärkeimpiä tehtäviä (ks.2. Projekti työskentelytapana). Ovet auki -projektin loppuraportti on hyödyllinen työkalu jatkosuunnittelulle. Romanit eivät voi elää loppuelämää projektien varassa. Erilliset romaneille suunnatut projektit/toimenpiteet voivat olla myös syrjäyttäviä.

Merikosken aikuiskoulutuksessa on keskusteltu projektin jälkeisestä jatkosuunnitelmasta. Tämän kevään aikana projektin työntekijät pohtivat ja kirjaavat kokeiltuja ja toimiviksi todettuja ”hyviä käytäntöjä”, joita voidaan hyödyntää jatkossa esimerkiksi maahanmuuttajaopiskelijoiden kohdalla. Hyvät käytännöt voivat olla joko omaa päivittäistä työtä helpottavia asioita tai sitten jokin laajempi, toimivaksi osoittautunut käytäntö. Tarkoituksena ei ole pyrkiä hankkimaan projekteja toisensa perään, vaan helpottaa ihmisten jokapäiväistä työtä niillä hyvillä käytänteillä, joita muun muassa tämän projektin aikana on kokeiltu ja hyväksi todettu.



## LÄHTEET

[http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti\\_S00447.html](http://esrlomake.mol.fi/esrtiepa/loppuraportti_S00447.html)

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Etelä-Suomen lääninhallitus, sivistysosasto. 2004. Projektin vetäjän opas. Täydennetty laitos. Helsinki: Multiprint.

Kettunen, S. 2003. Onnistu projektissa. Juva: WSOY.

Körkkö, J. 2005. Romaniopiskelijana ”Ovet auki” –projektissa. Kuis menee – Sar tza-la?. Kehittämishankeraportti 2006. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Lieppinen, M.-L. 2005. Ovet auki –projektin vuosiraportti 2005. Merikosken ammatillinen koulutuskeskus.

Ovet auki –projektisuunnitelma. 2004. Ovet auki elinikäiseen oppimiseen ja ammatilliseen tulevaisuuteen Pohjois-Pohjanmaan romaniväestölle 2004-2007. Merikosken ammatillinen koulutuskeskus. Aikuiskoulutus ja kehittämisspalvelut.

Pursiainen, R. 2002. Koulutuksen avulla toimivaksi yhteiskunnan jäseneksi. Aikuisten romanien koulutuksen erityispiirteitä ja Finitiko Romako projektin vaikuttavuus. Yliopistopaino. Pikapaino.

Ruuska, K. 2005. Pidä projekti hallinnassa. Suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus. Helsinki: Talentum.

Työministeriö. 2006. Matkalla tasa-arvon ja kumppanuuden Eurooppaan. EQUAL-yhteistyöaloite 2000 – 2006.

Symposium magazine. 2006. Roma in action symposium. Jyväskylä paviljonki 19. – 20. 6. 2006. ESR

([www.equal.fi](http://www.equal.fi))

**LIITE 1****KYSELYLOMAKE****AMMATILLINEN ERITYISOPETTAJAKOULUTUS  
KEHITTÄMISHANKE**

Oheinen kysely on osa ammatillista erityisopettajaopinnoissani tekemää kehittämiss-hanketta. Kyselyn tavoitteena on selvittää henkilökunnan kokemuksia työskentelystä Ovet auki -projektissa.. Kysely toteutetaan Merikosken aikuiskoulutuksessa Ovet auki -projektissa mukana oleville/olleille kouluttajille ja ohjaajalle. Osa teistä on osallistu-nut projektin toimintaan melko vähän, mutta jokainen vastaus ajatuksineen ja mielipi-teineen on erittäin arvokas. Toivottavasti sinulla on hetki aikaa vastata kysymyksiin. Kiitos osallistumisesta!

**1. Henkilökunnan tausta****1.1 Kuinka kauan olet työskennellyt erityisoppilaiden kanssa?**

---

---

**2. Koulutuksen erityispiirteitä****2.1 Miksi romanit ovat mielestäsi erityistä tukea tarvitsevia oppilaita?**

---

---

2.2 Millaisia odotuksia sinulla oli työskentelystä romaniprojektissa?

---

---

---

---

2.3 Mitä asioita näet tärkeänä romaniopiskelijoiden opetuksessa ja koulutuksen järjestämisessä?

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

2.3.1 Mitkä asiat koit haasteellisena romanien opetuksessa ja koulutuksen organisoinnissa?

---

---

---

---

---

---

---

2.3.2 Mitkä asiat tukivat opetusta ja koulutuksen organisointia?

---

---

---

---

---

---

2.4 Miten koet Ovet auki -projektin tarpeellisuuden?

---

---

---

---

2.5 Sopiiko projektityöskentely romanien koulutuksen järjestämiseksi.? Perustele.

---

---

---

---

---

---

3. Ovet auki –projektin muita tavoitteita

3.1 Millä tavoin Ovet auki –projekti on edistänyt romanien työllistymisen mahdollisuuksia?

---

---

---

---

---

---

---

---

3.2 Millä tavalla Ovet auki –projekti on edistänyt romaniväestön ja valtaväestön välisten ennakkoluulojen vähentymistä?

---

---

---

---

---

---

---

**LIITE 2****HAASTATTELUKYSYMYKSET**

1. Kyselyn vastauksissa koulutuksen haasteissa nousi esille opiskelijoiden sitoutumisen, aikataulussa pysymiset ja motivaation ongelmat? Voiko näihin tekijöihin vaikuttaa ja jos voin, miten?

2. Vastauksissa nousi esille oman ammatillisuuden kehittymisen mahdollisuus romaniprojektissa työskentelyn myötä. Millä tavalla koet oman ammatillisuuden kehittyneen vai onko se kehittynyt? Mitkä asiat ovat siihen vaikuttaneet?

3. Miten näet romanien (projektissa olevat esim. perusopetusta saaneet ja projektin ulkopuoliset) motivaation kouluttautua projektin loppumisen jälkeen?

.